

Обставини справи

Справа стосувалася обшуку та арешту, проведених щодо заявника – журналіста – у межах кримінальної справи про ймовірне розголошення державної таємниці, порушеної проти високопоставленого офіцера міліції, який дав інтерв'ю заявнику.

Заявник опублікував на своєму сайті інтерв'ю із заступником начальника регіонального Міністерства внутрішніх справ паном Л. Через кілька тижнів проти пана Л. було відкрито кримінальну справу за розголошення інформації про оперативну діяльність, яка за законом вважається державною таємницею. Заявника допитали як свідка, але він відмовився відповідати на будь-які запитання, щоб уникнути самообвинувачення. Його також попросили видалити інтерв'ю з паном Л. з його інтернет-сайту, але він відмовився виконати цю вимогу. Більше ніж через пів року ухвалою суду за клопотанням слідчого Федеральної служби безпеки (ФСБ) було санкціоновано обшук у квартирі заявника та вилучення пристроїв, що містять інформацію, яка стосується допиту пана Л. Правоохоронці вилучили системний блок комп'ютера заявника, чотири жорсткі диски та аудіокасету. Скаргу заявника на ухвалу про обшук залишили без задоволення.

Посилаючись на статтю 10 Конвенції, заявник стверджував, зокрема, що ухвала про обшук і вилучення була сформульована настільки загально, що всі його електронні пристрої були вилучені разом із конфіденційною інформацією, яка абсолютно не стосувалася кримінальної справи. Він також зазначав, що подальший судовий перегляд заходів проти нього не зміг збалансувати захист журналістських джерел з потребами кримінального розслідування. Окрім цього, він посилався на статті 6, 8 і 13 Конвенції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ звернув увагу на те, що накази розкрити джерела потенційно можуть мати згубний вплив не лише на джерело, особу якого може бути розкрито, але й на газету чи інше видання, проти якого спрямовано наказ, розголошення може негативно вплинути на їхню репутацію в очах майбутніх потенційних джерел, а також на представників громадськості, зацікавлених в отриманні інформації, яка поширюється через анонімні джерела.

У цій справі ЄСПЛ визнав, що заходи з обшуку та вилучення мали законну мету запобігти злочину й загальну правову основу у внутрішньому законодавстві. Справді, відповідно до Кримінального процесуального кодексу російської федерації обшук може бути проведений, якщо є достатні підстави вважати, що знаряддя злочину, предмети, документи або цінності, які мають значення для кримінальної справи, можуть бути знайдені в конкретному місці або в конкретній особі.

Однак кримінальне процесуальне законодавство прямо не передбачало будь-якого захисту конфіденційних журналістських джерел у контексті обшуків і вилучень.

Враховуючи брак процесуальних гарантій захисту журналістських джерел і вирішення питань щодо вилучення та перевірки носіїв інформації, ЄСПЛ не був переконаний, що національне правове поле у відповідний час забезпечувало необхідний правовий захист журналістських джерел від свавільного втручання. Крім того, ордер на обшук і вилучення в межах приміщень, якими користуються журналісти, є більш радикальним заходом, ніж наказ про розкриття особи джерела, оскільки слідчі, які проводять обшук на робочому місці журналіста без попередження та з ордерами на обшук, мають дуже широкі слідчі повноваження, адже за визначенням мають доступ до всієї документації, яка є в журналіста. Незважаючи на це, Суд залишив відкритим питання про те, чи було втручання в джерела заявника передбачене законом, оскільки він установив, що оскаржуване втручання в будь-якому разі не було «необхідним у демократичному суспільстві».

У цій справі, видаючи ухвалу на обшук, Сиктивкарський міський суд покладався на дві передумови: факт порушення кримінальної справи за фактом розголошення державної таємниці та можливість того, що пристрої заявника могли містити інформацію про його інтерв'ю з паном Л. Крім того, Верховний суд Республіки Комі перевірів лише «підстави та необхідність» обшуку, де «підстави» стосувалися можливості того, що пристрої або документи, які містять певну інформацію, могли бути розташовані у квартирі заявника; «необхідність» ґрунтувалася на необхідності отримати докази, що стосуються кримінального розслідування, і запобігти використанню секретної інформації в майбутньому. ЄСПЛ висловив думку, що судова ухвала, яка розглядалася, не містила жодного балансування, тобто розгляду питання, чи інтереси слідства щодо отримання доказів були достатніми, щоб переважити загальні суспільні інтереси щодо захисту журналістських джерел. Національні суди обмежили свій розгляд перевіркою формальної законності обшуку замість оцінки необхідності та пропорційності дій слідчих органів.

Крім того, санкціонуючи заходи з обшуку та вилучення, національні суди не дали вказівок слідчим органам застосувати будь-яку процедуру відсіву чи іншим чином гарантувати, що органи влади не матимуть доступу до не пов'язаної з кримінальною справою особистої та професійної інформації заявника.

Формулювання ухвали суду про проведення обшуку відобразилося на способі її оформлення. Слідчий вилучив усі електронні пристрої заявника – його комп'ютер та чотири жорсткі диски, на яких, імовірно, містилася інформація, не пов'язана з кримінальною справою. ЄСПЛ також зазначив, що слідчі органи не отримали негайного доступу до всієї цієї інформації через відсутність будь-якої процедури відсіву чи інших методів, які могли б захистити конфіденційність журналістських джерел заявника та іншої інформації, не пов'язаної з кримінальною справою проти пана Л.

Тож ЄСПЛ дійшов висновку, що обшук проводився за відсутності процесуальних гарантій проти втручання в конфіденційність журналістських джерел

заявника, тому не був «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення законної мети. Отже, мало місце порушення статті 10 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 30 серпня 2022 року й набуло статусу остаточного 30 листопада 2022 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.